

М. В. Скиба,
к. держ. упр., доцент кафедри економічної теорії НПУ імені М.П. Драгоманова, м. Київ

ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ ЗАРУБІЖНИХ ВЧЕНИХ ЩОДО СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ "ПІДПРИЄМЕЦЬ"

M. Skyba,
PhD in Public Administration, associate professor of economics
at the National Pedagogical University of M.P. Drahomanova, Kyiv

THE EVOLUTION OF SCIENTIFIC THOUGHT OF FOREIGN SCIENTISTS ON THE NATURE OF THE CONCEPT "ENTREPRENEUR"

У статті крізь призму еволюції наукових поглядів зарубіжних вчених розглянуто поняття "підприємець". Визначено етапи еволюції наукових поглядів щодо поняття підприємець. Розкрито сутність поняття "підприємець". Визначено основні ознаки підприємництва.

At the article is considered the concept "entrepreneur" in the light of the evolution of scientific thought of foreign scientists. Author determines stages in the evolution of scientific thought of the concept "entrepreneur". The author revealed the essence of the concept "entrepreneur". The main features of entrepreneurship are given at the article.

*Ключові слова: економічна думка, підприємець, підприємництво.
Key words: economic thought, entrepreneur, entrepreneurship.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Підприємництво — це складне соціально-економічне явище, яке пов'язане з політичною, правовою, економічною, соціальною, культурною сферами суспільного життя. Підприємництво, концентруючи у собі найбільш характерні властивості ринкових відносин, є рушійною силою життєдіяльності та розвитку ринкової економіки. Воно формує умови для реалізації економічних інтересів, здібностей і талантів людей, а також сприяє національному єднанню, відродженню національної самосвідомості та зростанню добробуту населення.

Еволюція сутності поняття "підприємець" пов'язана з розвитком економічного життя суспільства, зміною рівня розвитку продуктивних сил, відносин власності, рівнем розвитку виробничих відносин, форм науково-технічного прогресу, розвитку ринкових відносин.

Ринкова трансформація економіки України обумовлює потребу у переосмисленні ролі та значення підприємця в суспільному житті. А дослідження зарубіжної наукової економічної думки, вивчення наукових поглядів є необхідними для уточнення сутності понять і термінів у сфері підприємництва, зокрема, формування розуміння сутності та функції підприємця в умовах суспільних перетворень.

АНАЛІЗ ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика підприємництва висвітлювалась у працях багатьох зарубіжних вчених: Р.Кантільона [1], Ж.-Б.Сея [2], А.Сміта [3], А.Маршала [4, 5], Дж.Кларка [6], Ф.Найта [7], Р.Коуза [8], Й.Шумпетера [9], П.Друкера [10], Ф.Хайєка [11], І.Кірзнера [12] та ін. Варто зазначити, що положення сформульовані класиками економічної думки не втратили свого значення і сьо-

Таблиця 1. Поняття "підприємець"

Вчені	Ознаки діяльності підприємця	Основна праця
Річард Кантільон (1680-ті – 1734 рр.)	людина, яка має здатність керувати власною справою в умовах нестабільності та ризикувати задля отримання доходу	«Ессе про природу торгівлі загалом» («Essai sur la nature du commerce en general»), 1755 р.
Адам Сміт (1723 – 1790 рр.)	людина, яка отримує прибуток на вкладений капітал	«Дослідження про природу та причини багатства народів» («An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations»), 1776 р.
Жан-Батіст Сей (1767–1832 рр.)	людина, яка на свій ризик і за власний рахунок для отримання вигоди створюючи власну справу виробляє продукт	«Трактат політичної економії» («Traité d'économie politique»), 1803 р.
Альфред Маршалл (1842 – 1924 рр.)	людина, яка не тільки бере на себе ризик займатись виробництвом задля отримання прибутку а й має особливий унікальний дар (підприємницькі здібності), що дозволяє їй поєднати фактори виробництва (землю, працю, капітал) та організувати виробництво таким чином, щоб отримати найвищі прибутки при найменших витратах	«Принципи економічної науки» (Principles of Economics: An Introductory Volume»), 1890 р.
Джон Бейтс Кларк (1847 – 1938 рр.)	людина, яка здійснює функцію координування факторів виробництва	«Розподіл багатства: теорія заробітної плати, відсотка і прибутку» (The Distribution of Wealth: A Theory of Wages, Interest and Profits), 1908 р.
Фредерік Найт (1885 – 1972 рр.)	людина, яка завдяки власній інтуїції, вмінню передбачити майбутнє та фортуні отримує прибуток в умовах невизначеності	«Ризик, невизначеність і прибуток» («Risk, Uncertainty, and Profit»), 1921 р.
Рональд Коуз (1910 – 2013 рр.)	людина, яка має здібності правильно реагувати на зміни економічної кон'юнктури, робити вибір та приймати ефективні рішення за умов неповної (обмеженої) інформації	«Природа фірми» («The Nature of the Firm»), 1937 р.
Йозеф Шумпетер (1883 – 1950 рр.)	людина, організація, яка має здібності втілювати нові прогресивні ідеї, використовує процес руйнування для створення нових продуктів, послуг та ін., рушій науково-технічного прогресу	«Теорія економічного розвитку» («Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung»), 1912 р.
Пітер Друкер (1909 – 2005 р.)	людина, яка шукає змін, реагує на них, перетворює джерело в ресурс, використовує можливості	«Інновації та підприємництво. Практика та принципи» («Innovation and Entrepreneurship. Practice and Principles»), 1985 р.
Ізраїль Меїр Кірзнер (1930 р.н.)	рушій ринкового процесу, вектор суміщення попиту та пропозиції, необхідна передумова формування ринкових цін. Підприємець визначає попит та пропозицію індивідів та об'єднує їх за допомогою тієї або іншої структури обміну	«Конкуренція та підприємництво» (Competition and Entrepreneurship), 1973 р.

годні. Проте до цього часу щодо визначення сутності поняття "підприємець" вчені не дійшли згоди.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є кризь призму еволюції наукових поглядів зарубіжних вчених розглянути сутність поняття "підприємець".

ОСНОВНИЙ ВИКЛАД МАТЕРІАЛУ

Варто зазначити, що підприємництво, як діяльність якою займається підприємець, зароджується із виникненням ринку, тобто з відділенням ремесла від землеробства і скотарства. Першими підприємцями були ремісники, які займались ремісництвом під впливом ринку. А перші згадки про закріплення норм, які сприяли виникненню та розвитку підприємництва, можна знайти ще у законах Вавилонського царя Хаммурапі (XVIII) ст. до н. е.

Слово "підприємець" походить від французького дієслова "entreprendre", що означає "зробити щось" або "взяти на себе". У науковій економічній літературі вживання терміна "підприємець" пов'язують з прізвищем французького банкіра ірландського походження Річарда Кантільона (1680-ті — 1734 рр.). Ще у 1730 році у своїй праці "Ессе про природу торгівлі загалом" (фр. Essai sur la nature du commerce en general), що була надрукована лише у 1755 році Р.Кантільон вводить у науковий обіг поняття "підприємець", виділяючи підприємництво в якості особливої

економічної функції [1, с. 73]. Підприємець, на думку Р.Кантільона, це людина, яка працює в умовах ризику, нестабільності та має нефіксовані доходи. Підприємець, на думку вченого, це той, хто на власний ризик інвестує з метою отримати дохід. До підприємців Р.Кантільон відносив і селянина, і ремісника, і торговця, і розбійника, і жебрака; відокремлюючи їх від "найманця" та державного службовця, який має постійну, визначену (фіксовану) заробітну плату, а також від землевласника, який одержує ренту. Основною відмінною рисою діяльності підприємця вчений визначав здатність йти на ризик (ризикувати) (табл. 1).

Французький економіст Жан-Батіст Сей у своїй праці "Трактат політичної економії" ("Traite d'economie politique"), яка побачила світ у 1803 році, називає підприємцем того, хто на свій ризик і за власний рахунок з метою отримання вигоди, створюючи власну справу, виробляє будь-який продукт (агрофермер, виробник, торговець) [2, с. 60]. Ж.-Б.Сей стверджує, що підприємець — це людина, яка використовує знання (що були створені вченим, який вивчав рух та закони природи) для створення корисних продуктів. Наприклад, вчений вказує, що для того аби виробити хліб потрібні три операції: агроном має знати наперед шлях, який пройде природа у виробництві хлібу (час та ґрунт, найкращий для посіву, а також що потрібно робити щоб зерно визріло); фермер застосовуючи ці знання, зробить все щоб із землі визрів корисний продукт; а

робітник має зорати та засіяти землю. Пов'язуючи підприємництво з організацією людей у межах виробничої одиниці, Ж.-Б.Сей, ставить підприємця у центр процесу виробництва і теорії розподілу, вивчаючи його як економічного агента, який комбінує фактори виробництва (капітал, землю, працю). Саме підприємець, на думку Ж.-Б.Сей, наділений здатністю перемістити ресурси з площини низької продуктивності й низьких доходів у площину вищої продуктивності та прибутковості.

Шотландський економіст Адам Сміт у своїй праці "Дослідження про природу та причини багатства народів" ("An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations") 1776 р. досліджує підприємця як власника капіталу, який йде на ризик заради реалізації певної комерційної ідеї та отримання прибутку [3]. Вчений наголошує, що підприємець не зацікавлений вкладати капітал у справу, якщо він отримає суму, достатню лише на відшкодування вкладеного капіталу. А.Сміт доводив, що прагнення підприємця досягти своїх приватних інтересів незалежно від його волі та свідомості, призводить до досягнення економічної вигоди та користі для всього суспільства. Вчений стверджує, що "невидима рука" скеровує дії підприємця, гарантуючи йому реалізацію: свободи вибору сфери діяльності, свободи прийняття рішень, свободи конкуренції, свободи торгівлі тощо.

Вагомий вклад щодо розуміння ролі інституту підприємництва вніс англійський економіст, засновник Кембриджської школи Альфред Маршалл.

У своїй праці "Принципи економічної науки" (Principles of Economics: An Introductory Volume) 1890 р. вчений називає підприємцем того, хто бере на себе ризик займатись виробництвом. А.Маршалл розглядає організацію (підприємницьку здатність) як особливий фактор виробництва, що дозволяє ефективніше використовувати такі класичні фактори виробництва, як землю, працю та капітал [4]. Свобода підприємства (незалежність та свобода вибору) є основним інститутом у А.Маршалла [5]. Найбільш вмілим підприємцем, на думку вченого, є той, хто організовує власну справу таким чином, щоб отримати найвищі прибутки при найменших витратах. А.Маршалл вважає, що здібності, якими має володіти "ідеальний" підприємець, настільки великі та численні, що дуже мало людей можуть володіти усіма ними у найвищій мірі. Вчений вказує, що на підприємця безпосередньо покладається завдання управління виробництвом і в результаті цього досягається більший ефект в задоволенні потреб людей. Підприємець стає універсалом в процесі реалізації своєї функції, він є не тільки робочим, але й торговцем, організатором, керівником, контролером, іноді бухгалтером та економістом [4, с. 377—382]. Підґрунтям системи вільного підприємництва є конкуренція. В основі конкуренції міститься ринок, на якому діють багато дрібних підприємців. А.Маршалл стверджує, що кожен з цих підприємців самостійно не здатний впливати на загальний попит або на ринкову ціну. На думку вченого, вільне підприємство відрізняється від монополії лише за рівнем, а не в принципі, оскільки воно є лише однією гранню у багатогранності ринкових форм. У своїх працях

А.Маршалл наблизився до ідеї монополістичної конкуренції, але не відкривши цього поняття, залишив цю справу своїм нащадкам.

Американський економіст Джон Бейтс Кларк у своїй праці "Розподіл багатства: теорія заробітної плати, відсотка і прибутку" (The Distribution of Wealth: A Theory of Wages, Interest and Profits) 1908 р. називає основною функцією підприємництва — координування, за яку власне підприємець і отримує винагороду [6, с. 11]. Дж.Б.Кларк пише, що функція координування не пов'язана ні з працею, ні з власністю на капітал, а складається з встановлення та підтримки продуктивних відносин між даними факторами виробництва. Підприємницький дохід, на думку Дж.Б. Кларка, є премією за здійснення технічного прогресу, яку отримують ті економічні суб'єкти, які здійснюють вдосконалення техніки і технологій. В іншому випадку виникає стаціонарний стан, при якому підприємницький дохід дорівнює заробітній платі висококваліфікованого працівника в результаті дії конкуренції.

Американський економіст Френк Найт дискутуючи з Дж.Б.Кларком щодо сутності поняття "прибуток", що отримує підприємець, називає його не просто факторним доходом, а відсотком, що отримує підприємець в звичайних умовах. У своїй праці "Ризик, невизначеність і прибуток" ("Risk, Uncertainty, and Profit") 1921 р. Ф.Найт наголошував, що в умовах стаціонарної економіки прибуток є відсутнім. Він створюється тільки в специфічних умовах і його отримують лише ті підприємці, які в змозі передбачити несподівані зрушення в сфері виробництва та обміну, а також ті, які готові йти на ризик. Лише завдяки власній інтуїції, вмінню передбачити майбутнє та власній фортуні підприємець може отримати прибуток в умовах невизначеності [7, с. 25]. Прибуток підприємця, на думку Ф.Найта, є результатом ризику. Відомий французький економіст Раймонд Барр вказував, що функцією підприємця є спроба передбачити зміни в динамічній економіці й спрямувати діяльність фірми в напрямі забезпечення отримання прибутку.

Рональд Коуз досліджуючи роль підприємця у праці "Природа фірми" ("The Nature of the Firm") 1937 р. вказує, що справою підприємця є створення ринку. Вчений наголошує на важливості підприємця, як людини, що здатна до передбачення в умовах невизначеності, підкреслюючи її здатність правильно реагувати на зміни економічної кон'юнктури, робити вибір та приймати ефективні рішення в умовах неповної (обмеженої) інформації [8, с. 400].

Представники австрійської школи (Л. Мізес, Ф. Хайєк, І. Кірцнер) на відміну від дослідників Чиказької школи (які розглядають підприємницький дохід як премію за готовність діяти в умовах невизначеності) розглядають підприємця як суб'єкта що забезпечує рівновагу господарського циклу. Варто зазначити, що основним завданням, яке намагались вирішити економісти протягом не одного десятиріччя було досягнення та підтримка рівноваги економічної системи. Так, неокласична теорія вивчає досягнення стабільної рівноваги, за якої економічна діяльність просто повторюється, а теорія описує та вивчає цей

кругообіг ресурсів. Проте в цій моделі не враховувалась реальна поведінка підприємців, а саме, не наближати нескінченно до оптимуму в рамках існуючої виробничої функції, а намагались змінити цю виробничу функцію, щоб отримати принципові конкурентні переваги на ринку. Саме таку поведінку підприємця, який завжди прагне отримати більший прибуток, ніж можуть дати звичайні способи, змальовує у своїй концепції австрійський економіст Йозеф Шумпетер. Досліджуючи у своїй праці "Теорія економічного розвитку" ("Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung") 1912 р. закономірності суспільного прогресу, вчений дійшов до висновку, що рушійною силою економічного розвитку є підприємець-новатор, який створює та впроваджує нові комбінації факторів виробництва. Ці комбінації охоплюють:

— виготовлення нового (ще невідомого споживачам блага або створення нової якості того чи іншого блага);

— впровадження нового (практично невідомого методу (способу) виробництва в даній галузі промисловості, в основі якого не обов'язково лежить нове наукове відкриття і який може полягати також у новому способі комерційного використання відповідного товару);

— освоєння нового ринку збуту (такого ринку, на якому до цих пір дана галузь промисловості цієї країни ще не була представлена, незалежно від того, існував раніше цей ринок чи ні);

— отримання нового джерела сировини або полу фабрикатів (незалежно від того, існувало це джерело раніше, або просто не бралось до уваги, або вважалось недоступним, або його ще тільки належить створити)ф);

— проведення відповідної реорганізації (заходів забезпечення монопольного становища (за допомогою створення тресту) або підрив монопольного становища іншого підприємства) [9].

До речі, на думку Й.Шумпетера, суб'єкт ринкової економіки є підприємцем лише тоді, коли здійснює функції інноватора. А стимулом підприємницької діяльності є прибуток, що з'являється тільки при впровадженні нових виробничих комбінацій.

Відомий американський економіст австрійського походження Пітер Друкер вважає, що підприємцем є той, хто створює принципово нові товари або послуги. У праці "Інновації та підприємництво. Практика та принципи" ("Innovation and Entrepreneurship. Practice and Principles") 1985 р. вчений наголошує, що підприємництво та інноваційна діяльність допомагають досягти необхідних суспільних перетворень [10]. Підприємець шукає змін, реагує на них та використовує можливості. Інновації є специфічним інструментом підприємця. Ефективний підприємець перетворює джерело в ресурс. П.Друкер розробив концепцію підприємницького суспільства. Вчений стверджує, що в підприємницькому суспільстві інноваційність та підприємництво є стійким, нормальним та обов'язковим явищем. Умовою становлення та існування даного суспільства є здійснення державою соціальної, бюджетної та фіскальної політики, а також політики дерегуляції [10, с. 262]. Фіскальна політика має заохочувати переміщення капіталу у сфе-

ри "майбутнього", стимулювати капіталоутворення, не створюючи фіскальні бар'єри. Здійснення соціальних заходів передбачає підготовку та працевлаштування вивільненої із традиційної індустрії працівників. Якщо ці заходи не вжити, то вивільнена індустріальна робоча сила буде здійснювати опір всьому новому.

Австрійський економіст Фрідріх Хайек, як і його вчитель Л.Мізес, вважав, що справою підприємця є не просто експериментувати з новими технологічними методами, а відібрати з безлічі можливих методів саме ті, які є найбільш вигідними, найдешевшими для постачання людям того, в чому в них є найбільша потреба. Щодо рівня невизначеності, то вчений вказував, що його можна зменшити шляхом збільшення знань, а не перешкоджаючи використанню людьми нових знань. Ф.Хайек вказує, що підприємець є людиною, яка маючи особливу поведінку, прагне виявити різні можливості отримання прибутку, які ще не помічені іншими суб'єктами господарювання. На думку Ф.Хайєка, діючи в умовах жорсткої конкуренції, перемагає той з підприємців, хто виживає в конкурентній боротьбі. В своїх працях вчений наголошував на важливості формування передумов для розвитку підприємництва, створення сприятливого інституційного середовища. У праці "Шлях до рабства" ("The Road to Serfdom") 1944 р. вчений досліджуючи економічну ситуацію Німеччини першої третини ХХ ст., пише, що "...ціле покоління виросло в такій обстановці, коли школа і преса робили все, щоб дискредитувати дух вільної конкуренції та представити підприємництво, як аморальне заняття, коли людину, що наймає на роботу сотню інших людей, називали не інакше як експлуататором, а людину, командувача такою ж кількістю підлеглих, — героєм..., антикапіталістична пропаганда змінила цінності нового покоління..." [11, с. 135]. Вчений наголошує на важливості формування передумов для розвитку підприємництва, створення сприятливого інституційного середовища.

Учень Л. Мізеса, американський економіст І. Кірцнер у своїй книзі "Конкуренція та підприємництво" (Competition and Entrepreneurship) 1973 р. піддає критиці неокласичну теорію, яка не приділяє належної уваги значенню підприємця в економічному житті [12, с. 49]. На думку вченого, підприємець є невід'ємною, обов'язковою умовою існування ринку. Підприємець є рушієм ринкового процесу, своєрідним вектором суміщення попиту та пропозиції. На думку І.Кірцнера, підприємництво є необхідною передумовою формування ринкових цін. Саме підприємець визначає попит та пропозицію індивідів та об'єднує їх за допомогою тієї або іншої структури обміну. Підприємець є необхідним людським фактором формування ринкових цін і перетворюється на ініціатора усупільнення знань.

Підсумовуючи, можна зазначити, що підприємцем є той, хто здійснює підприємницьку діяльність, основними ознаками якої є: ініціативність; інноваційність; ризикованість; спрямованість на одержання підприємницького доходу; відповідальність. Під підприємництвом варто розуміти:

- діяльність, що спрямована на максимізацію прибутку;
- процес організації та здійснення діяльності в умовах ринку;
- ініціативну діяльність (процес виробництва товарів та послуг) результатом якої є отримання прибутку;
- дію, спрямовану на зростання капіталу та розвиток виробництва;
- процес організаційної інновації;
- діяльність спрямовану на пошук та реалізацію змін;
- прийняття ефективних рішень в умовах неповної (обмеженої) інформації з метою мінімізації витрат та максимізації прибутку тощо.

ВИСНОВКИ

Вивчення наукової літератури дозволяє виокремити три етапи еволюції зарубіжних наукових поглядів на сутність поняття "підприємець": перший етап пов'язаний із концентрацією уваги дослідників на ризикованій діяльності підприємця, який здійснює її для отримання доходу; другий — дослідження пов'язані з виокремленням "підприємця — новатора"; третій — дослідження, що підкреслюють особисті якості підприємця (інтуїцію, здатність до передбачення, вміння реагувати на зміни кон'юнктури та ін.). Підприємцем є той, хто в умовах невизначеності, неповної інформації, маючи здатність правильно реагувати на зміни економічної кон'юнктури, створює власну справу і реалізує на практиці нові ідеї з метою отримання підприємницького доходу, а також бере на себе відповідальність за прийняті управлінські рішення. Зважаючи на актуальність та багатогранність даної проблематики перспективи подальших досліджень варто спрямувати у напрямі виявлення передумов, які сприяють розвитку підприємництва.

Література:

1. An Essay on Economic Theory An English translation of Richard Cantillon's Essai sur la Nature du Commerce en General. / Translated by Chantal Saucier Edited by Mark Thornton. — Alabama, 2010. — 254 p.
2. J.-B.Say. Traite d'economie politique ou simple exposition de la maniere dont se forment, se distribuent ou se consomment les richesses. — Paris: Calmann-Levy, 1972. — 572 p.
3. Smit, A. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations [Electronic Resource]. — Mode of access: <http://www2.hn.psu.edu/faculty/jmanis/adam-smith/wealth-nations.pdf>
4. Маршалл А. Принципы экономической науки: пер. с англ. / Альфред Маршалл; ред. О.Г. Радынова.- Москва: Прогресс: Универс, 1993. — (Экономическая мысль Запада). — Т. 1. — 1993. — 416 с.
5. Marshall A. Industry and trade. — Режим доступу: <http://socserv.mcmaster.ca/econ/ugcm/3113/marshall/Industry%26Trade.pdf>
6. Clark John Bates The Distribution of Wealth: A Theory of Wages, Interest and Profits. — Режим доступу: <http://oll.libertyfund.org/title/329>
7. Knight Frank H. Risk, Uncertainty, and Profit. — Режим доступу: http://lf-oll.s3.amazonaws.com/titles/306/Knight_0192_EBk_v6.0.pdf
8. Coase R. H. The Nature of the Firm // *Economica. New Series.* — Vol. 4. — № 16. (Nov., 1937). — P. 386—405.
9. Теория экономического развития (Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung, 1912). Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. — М.: Прогресс, 1982. — 455 с.
10. Drucker P. Innovation and entrepreneurship. Practice and Principles. — New York, 1993. — 293 p.
11. Hayek F. The Road to Serfdom. — New York. — 2006. — 226 p.
12. Кирцнер И.М. Конкуренция и предпринимательство / И.М. Кирцнер; Пер. с англ. под ред. А.Н. Романова; Пер. с англ. А.В. Куряева, Д.А. Бабушкин. — М.: ЮНИТИ, 2001 — 238 с.

References:

1. Thornton, M. (2010), An Essay on Economic Theory An English translation of Richard Cantillon's Essai sur la Nature du Commerce en General, Alabama, USA.
 2. Say, J.-B. (1972), Traite d'economie politique ou simple exposition de la maniere dont se forment, se distribuent ou se consomment les richesses, Calmann-Levy, Paris, France.
 3. Smit, A. (2005), An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, [Online], available at: <http://www2.hn.psu.edu/faculty/jmanis/adam-smith/wealth-nations.pdf> (Accessed 12 June 2014).
 4. Marshall, A. (1993), Principy jekonomicheskoy nauki [Principles of economics], Progress: Univers, Moscow, Russia.
 5. Marshall, A. (1920), Industry and trade, available at: <http://socserv.mcmaster.ca/econ/ugcm/3113/marshall/Industry%26Trade.pdf> (Accessed 12 June 2014).
 6. Clark, J. B. (1908), The Distribution of Wealth: A Theory of Wages, Interest and Profits, available at: <http://oll.libertyfund.org/title/329> (Accessed 12 June 2014).
 7. Knight, Frank H. (1921), Risk, Uncertainty, and Profit, available at: http://lf-oll.s3.amazonaws.com/titles/306/Knight_0192_EBk_v6.0.pdf (Accessed 12 June 2014).
 8. Coase, R. H. (1937), "The Nature of the Firm", *Economica. New Series*, vol. 4, no. 16, pp. 386—405.
 9. Shumpeter, J.A. (1982), Teorija jekonomicheskogo razvitija Teorija jekonomicheskogo razvitija [Theory of economic development], Progress, Moscow, Russia.
 10. Drucker, P. (1993), Innovation and entrepreneurship. Practice and Principles, New York, USA.
 11. Hayek, F. (2006), The Road to Serfdom, New York, USA.
 12. Kircner, I.M. (2001), Konkurencija i predprinimatel'stvo [Competition and Entrepreneurship], JuNITI, Moscow, Russia.
- Стаття надійшла до редакції 22.05.2014 р.*